

A szentbalázi általános iskola és óvoda környezete és belső világa

(interjú Gelencsér István Árpáddal)

A rendszerváltást követő közoktatáspolitikai megváltoztatta az iskolafenntartói jogviszonyokat Magyarországon. Iskolaalapítási jogot kapott minden olyan szervezet, jogi személy, amely/aki nem politikai célokból kíván iskolát alapítani és fenntartani. Ezzel az intézkedéssel lényegében piaci elvek is bekerültek az iskoláztatási, oktatási gyakorlatba. Arra kényszerülnek az iskolák, hogy kísérjék figyelemmel a beiskolázási, vonzási körzetükben a klientúra értékrendjét és érdekeit. Ennek a szemléletnek bizonyos keretek között helyet kell kapnia az általános, a továbbtanulást megalapozó oktatásban is.

Kérdéseimre Gelencsér István Árpád igazgató válaszai jól példázzák, hogy egy körzeti, több település tanköteleseit befogadó iskola vezetése hogy próbálja feltárni, majd programjában (helyi tantervében) érvényre juttatni a helyi társadalom értékeit és érdekeit. E tekintetben a szentbalázi iskola egyike lehet azoknak az iskoláknak, amelyek szakmai szempontból is jól értelmezik a megváltozott oktatáspolitikai szemléletet.

El kell árulnunk azt is, hogy az iskolavezetésnek az interjúból kiolvasható gondolkodása és gyakorlati szervező munkája alapján, egy KOMA pályázatunkban megfogalmazott kísérletünk megvalósítására, gyakorlóiskolává választottuk az iskolát. Ebben az évben 14 elsőéves hallgató itt végzi a gyakorlati képzéssel összefüggő feladatait. Az interjút az ő felkészítésükre is jól fel tudjuk használni.

K&Gy - *Milyen településszerkezeti, gazdasági, politikai, társadalmi környezetben működik az iskola?*

GIÁ - Az intézmény székhelye (Szentbalázs), valamint az intézményt fenntartó másik hat község (Böszénfa, Cserénfa, Gálosfa, Hajmás, Kaposgyarmat, Sántos) Kaposvártól dél-délkeleti irányban, a zselici dombok között, a Surján-patak mentén található. A terület mezőgazdasági jellegű, a termelés döntően kisgazdasági formában történik. A város közelsége miatt említésre méltó ipar nincs és nem is volt. A rendszerváltást követően megnőtt ugyan a községek vállalkozóinak száma, ám a termelési érték nagyságát, jövedelmezőségét, valamint a foglalkoztatottak számát tekintve mindössze néhány a hosszabb távon is életképes vállalkozás.

Kedvezően változott a körzet infrastrukturális ellátottsága. Valamennyi községben biztosított a vezetékes vízellátás és a közvetlen telefonhívás rendszere. Három településen (Cserénfa, Sántos, Szentbalázs) távvezetékes formában, egy községben (Kaposgyarmat) helyi tartály üzemeltetésével működik a lakosságot ellátó gázszolgáltatás.

A vonzó természeti környezet hatására lassú fejlődés kezdődött az idegenforgalom területén.

A Zselica Szövetség támogatásával kialakulóban van a falusi vendégfogadás szervezett működtetése.

K&Gy - Hogyan alakultak a demográfiai körülmények?

GIÁ - Az elmúlt tíz évben a községek lakóinak száma igen kis mértékben változott. (1991. 01. 01.: Bőszénfa – 584, Cserénfa – 283, Gálosfa – 363, Hajmás – 267, Kaposgyarmat – 144, Sántos – 609, Szentbalázs – 331 fő; 1999. 01. 01.: Bőszénfa – 625, Cserénfa – 276, Gálosfa – 324, Hajmás – 261, Kaposgyarmat – 146, Sántos – 609, Szentbalázs – 360 fő)

A terület összességét tekintve a népességszám stagnáló. (1991. 01. 01. – 2581, 1999. 01. 01. – 2601 fő.) A megye lakosságának mindössze 0,76%-a él az intézményt fenntartó községekben.

A lakosság egészére jellemző a nagyarányú munkanélküliség, az elszegényedés, az előregezés és a romló szociális helyzet.

Az iskolában a rendszerváltást követő éveket a gyermeklétszám csökkenése jellemezte. (1990/91. – 202, 1994/95. – 177, 2001/2002. – 168 beírt tanuló.) A csökkenés oka: a gyermekszülések számának visszaesése; több 3-6 éves korú gyermek kaposvári óvodába, majd iskolába íratása; néhány tanuló átjelentkezése hat- vagy nyolcosztályos gimnáziumba; a tagiskolák hiánya az intézményt fenntartó községekben.

K&Gy - Milyen politikai erők és civil szerveződések hatnak az iskolai munkára?

GIÁ - Az iskola beiskolázási körzetében a politikai pártoknak nincsenek rendszeresen működő szervezetei. Így azok az iskola belső életére semmilyen befolyásoló erővel nem rendelkeznek. A jövőkép bizonytalansága és a „nagypolitikában” eldurvult hangnem azonban a mindennapi tevékenységre negatív hatást gyakorol.

A civil szerveződések közül a Zselica és Surján Völgye Szövetség tevékenységének eredményei mind a települések, mind az intézmény életében jól érzékelhetőek. (A térség fejlődését elősegítő programok kidolgozása, megvalósításukhoz pályázati pénzforrások biztosítása; a falusi turizmus fejlesztése; portamenedzserek működtetése; teleházak létesítése.)

K&Gy - Miképpen ítéli meg az együttműködést a szülőkkel?

GIÁ - Az intézményt fenntartók, a szülők, a tanulók és a nevelőtestület együttműködésének hatékonyabb tétele érdekében 1994-től működik az iskolaszék. E szervezet a pedagógiai program és a helyi tanterv elkészítésekor aktív szerepet vállalt az iskola céljának, tevékenységi területeinek meghatározásában. Az iskolaszék tagjai hozták létre 1998-ban a „Szülőföldünk” Közalapítványt is. Az alapítvány annak érdekében tevékenykedik, hogy a tanulók nyári táborozások keretében ismerjék meg hazánk tájegységeinek természeti szépségeit, gazdasági, történelmi értékeit. E táborozásokat mind az alsó, mind a felső tagozatos tanulók számára minden tanév végén megszervezzük.

Az iskolaszék és a Szülői Munkaközösség Választmányának kezdeményezésére vesznek részt tanulóink rendszeres úszásoktatáson és működtetünk az elmúlt tanévtől zeneiskolát az intézményben.

A szülők és az iskola együttműködésében természetes, hogy időnként nézetkülönbségek keletkeznek. Ezek főleg abból erednek, hogy az iskola – anyagi és személyi feltételek hiányában – nem elégíthet ki minden szülői igényt, még ha azok egy része reális, és az

iskola törekvéseivel összhangban van is. (Például: a második idegen nyelv oktatása, újabb szakkörök indítása.) E nézetkülönbségek feloldhatóak, ugyanis a szülők jól ismerik önkormányzatuk nagyon szerény anyagi lehetőségeit. Azt is tudják, hogy az önkormányzatok jelentős összeget fordítanak az iskola működtetésére, illetve gyermekeik tanulási kiadásainak csökkentésére. (Pl.: térítésmentes utazási bérletek vásárlása, kedvezményes vagy ingyenes étkeztetés és beiskolázási támogatás biztosítása.)

K&Gy - Milyen tartalmi és szervezeti kapcsolat van az iskola és az óvoda között?

GIÁ - A Szentbalázi Körzeti Általános Iskola és Napközi Otthonos Óvoda közös igazgatású intézmény. Ez azt jelenti, hogy az iskola és a szentbalázi óvoda egy szervezeti és működési szabályzat alapján, de szervezeti és szakmai tekintetben önálló intézményegységként működik. Az iskola – írásos megállapodásban rögzített módon – együttműködik a beiskolázási területén található gálosfai óvodával, illetve – az éves munkatervekben meghatározottak szerint – a bőszenfai gyermekeket is fogadó simonfai óvodával.

Az iskola és az érdekelt óvodák nevelői között rendszeres munkakapcsolat alakult ki. Az 1. osztályos gyermekeket fogadó tanítóknak lehetőségük van arra, hogy a nagycsoportosok képességeit mindhárom óvodában foglalkozások keretében ismerjék meg. E tapasztalatokat is hasznosítva, segítenek az óvónőknek az iskolaérettség szintjének megállapításában. Az óvónők tanóra-látogatás során tájékozódnak az 1. osztályba került gyermekek iskolai beilleszkedéséről, tanulmányi előmeneteléről. A kölcsönös látogatások során felvetődött kérdéseket évente egy alkalommal, munkaértekezleten vitatják meg.

Az 1. osztályos gyermekek iskolai teljesítményének tapasztalatai alapján követelményként határoztuk meg az óvodák számára az életkornak megfelelő műveltségterületek tevékenységek útján történő, rendszeres közvetítését. Mivel az óvodások közel egyharmadának beszédképességét javítani szükséges, az intézmény heti hat órában biztosítja számukra a logopédiai foglalkozásokat.

A nagycsoportos gyermekek szüleit az 1. osztályosokat tanító nevelők óvodai szülői értekezleten tájékoztatják az iskolai elvárásokról. A leendő 1. osztályos, nagycsoportos gyermekek minden év tavaszán – óvónői, szülői kísérettel – iskolalátogatáson ismerkednek meg a fogadási körülményekkel, találkoznak tanítóikkal.

Az iskola és az óvodák együttműködésének eredményeként kívánjuk elérni, hogy minden iskolába kerülő gyermek a képességének megfelelő intézménytípusban kezdi meg tanulmányait. A többségben nehéz körülmények között élő gyermekek hátrányainak enyhítése érdekében az iskola kezdő szakaszában különös figyelmet kell fordítanunk a motiváltság erősítésére, valamint a kommunikációs készség fejlesztésére. (A szókincs bővítése, és a vizuális kifejezőkészség szintjének emelése.)

K&Gy - Kérem, néhány fontosabb adat alapján mutassa be az iskolát!

GIÁ - A nyolcosztályos – tagiskola nélküli – körzeti általános iskola a fenntartó hét község gyermekeit fogadja. A 2001/2002. tanévre beírtak száma 168 fő, a következő tanévben 173 gyermek végzi majd tanulmányait. A tanulólétszám korábbi csökkenése az elmúlt két tanévben megállt. A jövőben – tanévenkénti kisebb hullámmal – 165-175 fő között stabilizálódik.

Tanítványaink nagy többsége hátrányos helyzetű családban él (86%). A szülők megélhetési

gondjainak növekedésével együtt a halmozottan hátrányos helyzetbe kerülő gyermekek aránya is emelkedett (52%). A cigány származású gyermekek száma a rendszerváltást követően csekély mértékben nőtt, jelenleg stagnál. (1990/91.: 41 fő, 1994/95.: 52 fő, 2000/2001.: 50 fő, 2001/2002.: 49 fő.) Az összes tanulóhoz viszonyított arányuk 29,1%. Az iskolában valamennyi évfolyamon önálló osztályban tanulnak a gyerekek. Az egy tanuló-csoportra jutó létszám ideális: 21 fő. Az ismeretanyag elsajátításában a gyermekek 64%-a átlagos vagy ennél gyengébb képességű. Közülük 15,6% nagyon gyenge adottságú.

A tanulók 36 %-a az átlagosnál jobb vagy jó képességű. Ezen belül mintegy 10% a kiváló eredményt elérő.

A társaiknál bármilyen oknál fogva lassúbb ütemű haladásra képes 1–2. osztályos gyermekek számára fejlesztő csoportot működtetünk. A cigány gyermekek iskolai sikerességének elősegítését, hátrányaik mérséklését cigány felzárkóztató program keretében biztosítjuk. A beszéd- és olvasási gondok enyhítése, illetve megszüntetése érdekében részmunkaidős logopédust foglalkoztatunk.

A bejáró tanulók magas száma miatt (140 fő – 83,3%) az 1–6. osztályokban minden igénylő számára biztosított a napközi otthoni ellátás. Az alsó tagozaton évfolyamonként önálló, a felső tagozaton egy összevont csoport működik. Jelenleg 106 napközis tanuló van.

K&Gy - Milyen az iskola nevelői ellátottsága?

GIÁ - A testületet hosszú évek óta együtt tevékenykedő nevelők alkotják. (19 fő) Jelenleg nyolc pedagógus lakik az intézmény beiskolázási körzetében, tizenegyen Kaposvárról járnak ide dolgozni. Valamennyi pedagógus rendelkezik a munkaköre ellátásához szükséges felsőfokú szakvégzettséggel. Ugyancsak biztosított minden tantárgy szakos oktatása. A szakosan leadott órák aránya 95,3%. A nevelőtestület egészére jellemző a szakmai megújulás igénye és az eredményesebb munkavégzésre törekvés.

K&Gy - Milyen főbb feladatok, célok, programok határozzák meg a nevelő- és oktatómunkájukat?

GIÁ - Az intézmény a pedagógiai programját a fenntartók, a szülők, a diákönkormányzat és a nevelőtestület véleményének kikérésével készítette el. Munkavégzésünk sikerének alapkérdéseként határoztuk meg azt, hogy a különböző családi háttérű és jellemű gyermekek személyiségét csak példamutatásunkkal, a pedagógusközösség egységével, erejével tudjuk úgy formálni, hogy nevelő és gyermek együttes tevékenysége eredményes legyen.

A nevelő-, oktatómunkában az alábbi feladatokat foglalmaztuk meg: a teljesítménynek és tudásnak mint értéknek az elfogadtatása; a feladatvállalás és a feladatteljesítés kötelezettsége összhangjának megteremtése; a tisztelettudó magatartás általánossá tétele; az alapkészségek biztos elsajátíttatása; a képességekhez igazodó, differenciált fejlesztőmunka; az összefüggések felismerésén alapuló logikus gondolkodás, a problémamegoldó és rendszerező képesség fejlesztése.

Pedagógiai programunkkal összhangban a 8. osztályos tanulók 1992-től tanév végi záróvizsgát tesznek az iskolai tanulmányok során elsajátított ismeretekből. A szaktárgyi számadás a tanárokat a tananyag rendszerező összefoglalására, a lényeges ismeretek, készségek, képességek gyakorlására készíti. A vizsga a tanulókat év végéig tartó, komoly tanulásra ösztönözve nagy segítséget ad a középiskolai tanulmányok kezdő szakaszában jelentkező nehézségek leküzdéséhez.

Az iskolai tanulmányait befejező gyermekek mindegyike jelentkezik továbbtanulásra. Eddig valamennyi tanulót fel is vették az általa választott iskolatípusba. Az elmúlt tanévben végzett 17 tanuló közül egy gimnáziumban, nyolc szakközépiskolában és nyolc szaktanulmányterületen folytatja tanulmányait. A most végző 24 nyolcadikos közül négyen jelentkeznek gimnáziumba, hatan szakközépiskolába és tizennégyen szaktanulmányterületre.

Az 1986–1996 között általános iskolát végzett tanulóink közül huszonnégy tanuló nyert felvételt felsőoktatási intézménybe. (Az ebben az időszakban végzett összes tanuló 10,3%-a.) Közülük tizenkilencen már megszerezték felsőfokú diplomájukat, nyolcan még egyetemisták, főiskolások.

K&Gy - *Miként ítéli meg az iskola társadalmi kapcsolatait?*

GIÁ - Általában egy intézmény támogatottságának megszerzéséhez és fenntartásához szükség van az együttműködés, a jó kapcsolat kiépítésére, a társadalmi környezet meghatározó elemeivel (önkormányzatok, szülői közösségek, gazdálkodó-, civil- és szakmai szervezetek, egyház stb.). Ez a mi esetünkben is így van. A kapcsolattartás legfontosabb eleme, hogy az együttműködők ismerjék egymás céljait és a maguk eszközeivel segítsék elő a célok megvalósítását. Az iskola részéről nélkülözhetetlen, hogy elvárásait kellő erővel közvetítse a társadalmi környezet számára. Ennek érdekében tevékenykednek többek között az önkormányzatok képviselő-testületeiben, a községi szervezetekben dolgozó pedagógusok, a civil szervezetek irányításában feladatot vállaló iskolavezetőségi tagok.

Iskoláink elfogadottságát jónak ítéljük. Célkitűzéseinket mind az önkormányzatok, mind a civil szféra képviselői támogatják. A területen működő vállalkozók anyagiakkal is segítik az iskola alapítványát. Volt közülük olyan is, aki egy hétig ingyen táboroztatta az iskola 15 legjobb tanulóját.

K&Gy - *Hamarosan szélesebb körben is publikussá válik, hogy az Ön által vezetett iskola és a Kaposvári Egyetem Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Kara között egy KOMA pályázat megvalósítása kapcsán szakmai együttműködés indul. Kérem, nyilatkozzon arról, hogy mi lesz ebben az iskola szerepe, és miért vállalták fel ezt a szerepet?*

GIÁ - Iskolánk azért vállalta a szakmai együttműködést a Kaposvári Egyetem Pedagógiai Főiskolai Karával, mert szeretnénk bebizonyítani, hogy egy kis iskola is képes az új kihívásoknak megfelelni, és gyakorlati segítséget tud adni a pedagógus hallgatók szakmai képzéséhez. Megmérettünk azért is, hogy a jövőben szívesen jöjjenek a végzett hallgatók tanítani a falusi iskolákba is.

„Ha négy éven keresztül nem veszi észre egy gyerek, hogy a szomszédja nem tud olvasni és a tanárnő sem veszi észre (vagy nem akarja észrevenni), az azt mutatja, hogy hiányzik mindenfajta érzelmi kapcsolat” – mondta Lengyel László Lillafüreden, az országos közoktatási konferencia pódiumbeszélgetésén.